

Peruskouluikäisten lasten koulunkäynnin ja hyvinvoinnin tukeminen

**Toimintamalli koulunkäynnin järjestämiseksi lastensuojelun
vastaanotto- ja arviointiyksikköön**

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

2021

Hannele Vartiainen

Tiivistelmä

Tekijä(t) Vartiainen, Hannele	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Valmistumisaika 2021
	Sivumäärä 28	
Työn nimi Peruskouluikäisten lasten koulunkäynnin ja hyvinvoinnin tukeminen Toimintamalli koulunkäynnin järjestämiseksi lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikköön		
Tutkinto ja koulutusala Sosionomi (AMK), Sosiaali- ja terveysala		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää peruskouluikäisten lasten koulunkäynnin järjestämistä osana lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikön toimintaa. Tarkoituksena on myös lisätä työntekijöiden valmiuksia haavoittuvassa asemassa olevien lasten sivistyksellisten oikeuksien ja hyvinvoinnin tukemisessa. Tavoitteena opinnäytetyössä on tuottaa toimintamalli lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikköön.</p> <p>Opinnäytetyön toimeksiantaja on lastensuojelun avo- ja sijaishuollon palveluja tuottava yritys, jossa tarjotaan sijaishuollon palveluja peruskouluikäisille lapsille kahdessa 6-paikkaisessa yksikössä, joista toinen on lyhytaikainen vastaanotto- ja arviointiyksikkö. Yksikössä on kehitetty montaa tapaa järjestää lasten koulunkäyntiä, mutta sopivaa ei ole löytynyt. Tämän vuoksi yrityksestä ehdotettiin koulunkäynnin järjestämisen kehittämistä aiheeksi opinnäytetyöhön.</p> <p>Opinnäytetyön kehittämisprosessi eteni lineaarisen mallin mukaan aloitus- ja suunnitteluvaiheesta toteutukseen ja arviointi- ja päätösvaiheeseen. Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa käytiin toimeksiantajan kanssa alkukeskustelu, josta saatuja tietoja hyödynnettiin toimintamallin toteuttamisessa. Toteutusvaiheessa toimintamalli koottiin yhteistyössä toimeksiantajan kanssa ja arviointivaiheessa toimeksiantaja arvioi syntyneen mallin. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi toimintamalli peruskouluikäisten lasten koulunkäynnin järjestämiseksi.</p> <p>Sijoitettujen lasten koulunkäyntiä järjestettäessä keskeistä on lapsen koulukuntoisuuden arvioiminen sekä tiivis yhteistyö koulun, terveydenhuollon ja muiden lapsen tilanteeseen liittyvien tahojen kanssa. Tärkeää on myös lapsen koulunkäynnin tukeminen muun muassa järjestämällä lapselle hänen tarvitsemaansa hoitoa ja keskusteluapua.</p>		
Asiasanat lastensuojelu, koulunkäynti, vastaanotto- ja arviointiyksikkö, hyvinvointi		

Abstract

Author(s) Vartiainen, Hannele	Type of Publication Thesis, UAS	Published 2021
	Number of Pages 28	
Title of Publication Supporting schooling and welfare of children in primary and secondary school An operational model for organizing schooling in child welfare reception and assessment unit		
Degree and field of study Bachelor of Social Services, Social Services		
Name, title and organisation of the client (if the thesis work is commissioned by another party)		
Abstract <p>The aim of the thesis is to develop schooling for children who are in primary and secondary school in child welfare reception and assessment unit. The aim is also to increase the employees' capabilities in supporting the educational rights and welfare of children who are in a vulnerable situation. The object of the thesis is to create an operational model for the child welfare reception and assessment unit.</p> <p>The thesis was commissioned by a company that provides child welfare services in non-institutional and foster care. Foster care services are offered to children who are in primary and secondary school in two units that have 6 places. One of the units is a short-term reception and assessment unit. In this unit they have tried out many ways to organize schooling for the children, but they haven't found an appropriate way. Therefore, they suggested that developing the schooling could be the subject for the thesis.</p> <p>The development process of the thesis proceeded along a linear model from a starting point to planning, realization, evaluation and closing. A conversation with the commissioner took place in the planning phase. The information acquired was then utilized in realizing the operational model. In the realization phase the operational model was compiled in co-operation with the commissioner, and in the evaluation phase the commissioner assessed the model. The output of the thesis is an operational model for organizing the schooling of children in primary and secondary school.</p> <p>When organizing the schooling of children in out-of-home care, it's essential to assess their ability to go to school, as well as to have a close co-operation with school, healthcare services, and other parties who contribute on the child's situation. It's also important to support the child's schooling by for example providing an opportunity to discuss their problems with someone, and any additional care the child may need.</p>		
Keywords child welfare, schooling, child welfare reception and assessment unit, welfare		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Lapsen sijoittaminen lastensuojelun sijaishuollon lyhytaikaiseen yksikköön.....	3
2.1	Lastensuojelun sijaishuolto	3
2.2	Lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikkö.....	4
2.3	Sijoitus lapsen tarpeen mukaan	5
3	Sijoitettujen lasten koulunkäynti	7
3.1	Sijoitettujen lasten sivistykselliset oikeudet	7
3.2	Koulutuksen merkitys sijoitettujen lasten hyvinvoinnin kannalta	8
3.3	Sijoitettujen lasten koulunkäyntiin yhteydessä olevat tekijät.....	9
3.4	Sijoitettujen lasten koulukuntoisuus	11
4	Opinnäytetyön toteuttaminen	14
4.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	14
4.2	Toimintamallin suunnittelu	15
4.3	Toimintamallin toteutus	17
4.4	Toimintamallin arviointi	20
5	Pohdinta	21
5.1	Eettisyys ja luotettavuus	21
5.2	Johtopäätökset	22
	Lähteet	25

Liitteet

Liite 1. Kysymyksiä alkukeskusteluun

Liite 2. Toimintamalli

1 Johdanto

Viimeaikaisten tutkimusten mukaan sijoitettujen lasten koulumenestys on huomattavasti heikompaa, kuin niiden lasten koulumenestys, jotka eivät asu sijoituspaikassa (Kääriälä 2020, 52). Vain alle puolet sijoitetuista lapsista suorittaa toisen asteen tutkinnon, joko ylioppilastutkinnon tai ammattikoulun (Kääriälä 2020, 45). Huono koulumenestys on riski lasten tulevaisuudelle. Erityisesti perusasteen koulutustasolle jääminen lisää sijoitettujen lasten riskiä syrjäytyä. (Heino & Oranen 2012, 166, 169.)

Perusopetus on peruskouluikäiselle 7–16-vuotiaalle lapselle väylä laajaan yleissivistykseen, oppivelvollisuuden suorittamiseen, toisen asteen opintoihin (Opetushallitus 2014, 15) sekä mahdollisiin jatko-opintoihin ja lopulta työelämään. Oppiessaan lapsi rakentaa omaa identiteettiään ja maailmankatsomustaan sekä suhdettaan muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Oppiminen on tärkeä osa lapsen tervettä kasvua ja kehitystä. (Opetushallitus 2014, 13–14.) Koulutuksen avulla voidaan lisätä ihmisen hyvinvointia ja sen merkitys korostuu haavoittuvassa asemassa olevien lasten kohdalla (Valtioneuvosto 2019, 163).

Opinnäytetyön toimeksiantajana olevassa yrityksessä on kokeiltu montaa tapaa järjestää lasten koulunkäyntiä, mutta sopivaa ei ole löytynyt. Koulunkäynti on suuressa roolissa yksikössä asuvien lasten arjessa, joten on tärkeää, että se sujuu. Tämän vuoksi yrityksestä ehdotettiin koulunkäynnin järjestämisen kehittämistä aiheeksi opinnäytetyöhön.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on lastensuojelun avo- ja sijaishuollon palveluja tuottava yritys, jossa tarjotaan sijaishuollon palveluja peruskouluikäisille lapsille kahdessa 6-paikkaisessa yksikössä. Yksiköistä ensimmäinen on lyhytaikainen vastaanotto- ja arviointiyksikkö ja toisessa tarjotaan pidempiaikaista lastensuojelun sijaishuoltoa. Lapset tulevat vastaanotto- ja arviointiyksikköön eri puolelta Suomea joko kiireellisesti sijoitettuina, avohuollon sijoituspäätöksellä, huostaanotettuina tai sijaishuoltopaikan muutosta koskevalla päätöksellä. Arviointijakson pituus on noin 1–2 kuukautta ja sen etenemistä seurataan ja suunnitellaan tiiviisti viikoittain. Arvioinnin kohteena voivat olla muun muassa lapsen päihteiden käyttö, psyykinen hyvinvointi, käytöshäiriöt tai perheen sisäiset vuorovaikutuksen haasteet. Arviointijakson jälkeen lapsen on mahdollista jatkaa yksikössä kuntoutusjaksolla, joka kestää tilanteesta riippuen noin 3–6 kuukautta.

Yrityksen arvoina ovat ihmisyyden, lapsen edun ja oikeuksien kunnioittaminen. Työskentelyssä korostuu lapsen ja hänen perheensä yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen ja kokonaisvaltainen tukeminen moniammatillisesti. Ohjaaja- ja hoitohenkilökunta koostuu sosi-aali- ja terveysalan ammattilaisista ja erityistyöntekijöinä toimivat psykologi, perheterapeutti, päihdetyöntekijä sekä erikoissosiaalityöntekijä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää peruskouluikäisten lasten koulunkäynnin järjestämistä osana lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikön toimintaa. Tarkoituksena on myös lisätä työntekijöiden valmiuksia haavoittuvassa asemassa olevien lasten sivistyksellisten oikeuksien ja hyvinvoinnin tukemisessa. Tavoitteena opinnäytetyössä on tuottaa toimintamalli lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikköön.

2 Lapsen sijoittaminen lastensuojelun sijaishuollon lyhytaikaiseen yksikköön

2.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Lastensuojelun sijaishuolto tarkoittaa huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä määritellyn väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella: perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (Lastensuojelulaki 417/2007, 49 §.) Jos sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti perhehoidossa tai muualla, se järjestetään laitoshuoltona (Lastensuojelulaki 417/2007, 50 §).

Perhehoito merkitsee lapsen tai nuoren hoidon ja kasvatuksen järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa eli sijaisperheessä. Myös sukulais- tai läheisperheeseen sijoitetut lapset ja nuoret lasketaan kuuluvaksi perhehoitoon. (Forsell ym. 2021, 26–27.) Erityisesti pitkäaikaisesti sijoitettavat lapset pyritään mahdollisuuksien mukaan sijoittamaan perhehoitoon (Forsell ym. 2021, 13). Alle 6-vuotiaista lapsista hyvin suuri osa on sijoitettu perheeseen (Forsell ym. 2021, 9).

Laitoshuollolla tarkoitetaan lapsen tai nuoren hoidon ja kasvatuksen järjestämistä lastenkodissa, nuorisokodissa, koulukodissa tai muussa vastaavassa lastensuojelulaitoksessa, kuten vastaanottokodissa tai perhekuntoutusyksikössä (Forsell ym. 2021, 27). Lapsen sijoitusmuodoksi valikoituu laitoshuolto usein silloin, kun lapsen tilanne vaatii erityistä ammatillista osaamista tai kun lapsen sijoitus on väliaikainen. Myös murrosikäiselle lapselle laitoshuolto on usein tarkoituksenmukaisin sijoitusvaihtoehto. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus.)

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut tasaisesti 1990-luvulta 2020-luvulle. Vuonna 1991 kodin ulkopuolelle oli sijoitettu 8794 lasta, kun vuonna 2020 sijoitettuja lapsia oli 19 086. (Forsell ym. 2021, 49.) Vuoden 2020 aikana sijoitetuista poikia oli 53 prosenttia ja tyttöjä 47 prosenttia. Sijoitusten kestot vaihtelevat paljon: neljäsosa vuonna 2020 sijoitettuna olleista lapsista oli ollut sijoitettuna alle seitsemän kuukautta ja neljäsosa lähes seitsemän vuotta. Kolmasosalla sijoitus oli kestänyt vähintään puolet elämästä. Lapsella voi vuoden aikana olla useita eri sijoituksia. Hänet on esimerkiksi voitu ensin sijoittaa kiireellisesti, minkä jälkeen hänet on päätetty huostaanottaa. (Forsell ym. 2021, 11–13.)

2000-luvulla lastensuojelun sijaishuollon kentälle on tullut yleishyödyllisten järjestöjen ja kunnallisten toimijoiden lisäksi paljon yksityisiä palveluntuottajia. Vuonna 2018 jo yli 90 prosenttia sijaishuollon laitospalveluista oli yksityisten toimijoiden tuottamia. (Porko ym. 2018, 11.) Sijaishuoltopalvelut ovat viime vuosien aikana erikoistuneet esimerkiksi tarjoamalla osaamista mielenterveysongelmista kärsivien lasten hoitoon tai koulunkäyntimahdollisuuden laitoksen koulussa (Laakso 2019, 16). Erikoistuminen nähdään paikoin tarpeellisena ilmiönä, mutta toisaalta sen avulla nähdään paikattavan palvelujärjestelmässä olevia puutteita. Osalla yksiköistä profiloituminen on onnistunut hyvin, mutta osalla se on jäänyt suunnitelmatasolle. (Porko ym. 2018, 23.)

2.2 Lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikkö

Lastensuojelulaitoksia, joissa järjestetään lapsen sijaishuoltoa ovat lastenkodit, koulukodit ja muut näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset (Lastensuojelulaki 417/2007, 57 §). Lastensuojelulaissa ei ole kuitenkaan tarkasti määritelty, millaisia laitoksia voidaan pitää lastensuojelulain mukaisina laitoksina. Esimerkiksi vastaanottokoteja ei siellä erikseen mainita. Vastaanottokoti-käsite ei ole riittävän vakiintunut, jotta sen määrittelemine laissa olisi mahdollista. (Saastamoinen 2010, 89.)

Vastaanottokodit ovat lastensuojelulaitoksia, joissa järjestetään lapsen sijaishuolto lyhytaikaisesti. Vastaanottokotiin lapsi voi tulla myös kiireellisissä tilanteissa kaikkina vuorokauden aikoina. Lasta hoidetaan vastaanottokodissa, kunnes hänelle saadaan järjestettyä pysyvämpi sijoituspaikka. (Saastamoinen 2010, 90.)

Vastaanottokotien tehtävänä on selvittää ja arvioida lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen ja hänen perheensä elämäntilannetta. Vastaanottokodissa tehdään arvio siitä, missä lapsen tarpeiden mukainen hoito ja huolto tulisi toteuttaa. Toisena keskeisenä tehtävänä on tehdä tarvittaessa kriisityötä lapsen ja hänen perheensä kanssa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.) Vastaanotto toiminnassa painottuvatkin arviointityö ja kriisin hoito (Saastamoinen 2010, 90).

Sijoitus vastaanottokodissa kestää tavallisesti korkeintaan puoli vuotta. Sijoituksen aikana työskennellään yhdessä lapsen, vanhempien, perheen verkostojen ja viranomaisverkoston kanssa ja arvioidaan vanhempien kykyä ja voimavaroja turvata lapsen kasvu ja lapsen edun mukainen huolenpito. Arvioinnin lähtökohtana ovat lapsen yksilölliset tarpeet. Vanhempia tuetaan vanhemmuustaidoissa ja kannustetaan tarvittaessa hakemaan apua omaan tilanteeseensa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.) Vastaanotto toiminnan

tavoitteena on löytää lapsen edun mukainen ratkaisu yhteistyössä lapsen, lapsen perheen ja yhteistyötahojen kanssa (Saastamoinen 2010, 90).

Lapsen ja hänen perheensä tilanteen arvioinnin lisäksi vastaanottokodissa huolehditaan lapsen perushoidosta, lapsen kasvun ja kehityksen tukemisesta sekä erityishoidon ja kuntoutuksen järjestämisestä ja toteuttamisesta. Perushoidossa tärkeää on säännöllisen päivrytmin ja turvallisuudentunteen luominen, jotta lapsen tilanne saadaan pysäytettyä ja tilanteen arviointi on mahdollista. Vastaanottokodissa olon aikana päätetään, palaako lapsi kotiin vai sijoitetaanko hänet lyhyt- tai pitkäaikaisesti. Jos lapsi päädytään sijoittamaan kodin ulkopuolelle, etsitään hänen tarpeisiinsa vastaava sijaishuoltopaikka. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2010, 10.)

2.3 Sijoitus lapsen tarpeen mukaan

Kun lastensuojelun tarve on todettu, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee ryhtyä viipymättä avohuollon tukitoimiin. Niiden tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä vahvistaa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastuussa olevien henkilöiden kasvatustaitoja. (Lastensuojelulaki 417/2007, 34 §.) Lastensuojelun piirissä olevia lapsia ja perheitä pyritään aina ensin tukemaan avohuollon tukitoimin, ja vasta niiden osoittaututtua riittämättömiksi harkitaan lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Vuonna 2020 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli yhteensä 48 802 0–20-vuotiasta lasta ja nuorta. (Forsell ym. 2021, 16.)

Lapselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimena yksin tai hänen hoidostaan tai kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa. Jos lapsi sijoitetaan yksin, tulee sijoituksen olla tarpeellinen lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, lapsen kuntouttamiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön sairauden tai siihen rinnastettavan syyn vuoksi. (Lastensuojelulaki 417/2007, 37 §.) Vuonna 2020 oli lastensuojelun avohuollon tukitoimena sijoitettu yhteensä 5145 lasta ja nuorta (Forsell ym. 2021, 17).

Lapsi tulee ottaa sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, jos lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa on puutteita, jotka uhkaavat vakavasti vaarantaa hänen terveyttään tai kehitystään tai lapsi itse omalla käytöksellään vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään, muun muassa käyttämällä päihteitä tai tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon. Huostaanottoon ja

sijaishuollon järjestämiseen ryhdytään vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia tai ne eivät riitä lapsen edun mukaisen huolenpidon toteutumiseksi ja jos sijaishuollon katsotaan olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §.) Huostassa olo lakkaa, kun tarvetta sijaishuollolle ei enää ole tai kun lapsi täyttää 18 vuotta (Lastensuojelulaki 417/2007, 47 §).

Vuoden 2020 aikana huostaanotettuna oli yhteensä 11 386 lasta, mikä on 60 prosenttia kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista. Huostassa vuoden 2020 aikana olleiden lasten osuus vaihteli lasten iän mukaan ja oli 16–17-vuotiaiden ikäryhmässä huomattavasti suurempi kuin nuoremmissa ikäryhmissä. 68 prosenttia vuoden 2020 aikana huostaanotetuista lapsista oli ollut saman vuoden aikana myös kiireellisesti sijoitettuna. (Forsell ym. 2021, 5.)

Lapsen hoito ja huolto järjestetään kiireellisesti sijaishuoltona, jos lapsi on välittömässä vaarassa kasvuolosuhteidensa puutteiden tai oman käytöksensä takia (Lastensuojelulaki 417/2007, 38 §). Kiireellinen sijoitus on ensisijaisesti tarkoitettu lyhyeksi ajanjaksoksi. Kiireellisen sijoituksen jälkeen lasta ja hänen perhettään voidaan tukea esimerkiksi avohuollon tukitoimilla tai kiireellinen sijoitus voi päättyä lapsen huostaanottoon. Vuonna 2019 kiireellisesti sijoitetuista lapsista otettiin huostaan 42 prosenttia vuosina 2019 tai 2020. Vuoden 2020 aikana sijoitettiin kiireellisesti 4662 lasta. Ikävuosittain eniten sijoitettiin 15–17-vuotiaita lapsia. (Forsell ym. 2021, 7.)

3 Sijoitettujen lasten koulunkäynti

3.1 Sijoitettujen lasten sivistykselliset oikeudet

Lasten sivistyksellisistä oikeuksista on säädetty perustuslaissa ja ne koskevat kaikkia lapsia, myös sijoitettuja lapsia (Puustinen-Korhonen & Sjöström 2020). Suomen perustuslain (731/1999) 16 § takaa jokaiselle kansalaiselle oikeuden maksuttomaan perusopetukseen. Lisäksi julkisen vallan tulee turvata jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus myös muuhun kuin perusopetukseen ja itsensä kehittämiseen ihmisen kykyjen ja erityisten tarpeiden mukaisesti.

Perusopetuksen avulla luodaan oppilaalle pohja laajan yleissivistyksen muodostamiseen ja oppivelvollisuuden suorittamiseen. Oppilasta tuetaan löytämään omat vahvuutensa ja rakentamaan tulevaisuutta oppimisen keinoin. Perusopetuksen suoritettuaan oppilaalla on kelpoisuus toisen asteen opintoihin. Perusopetuksen keskeisiä tehtäviä ovat opetus- ja kasvatustehtävä sekä yhteiskunnallinen tehtävä. Opetus- ja kasvatustehtävään kuuluu oppilaiden oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tukemisen lisäksi muun muassa oppilaiden osaamisen monipuolisen kehittämisen mahdollistaminen, oppilaiden myönteisen identiteetin rakentaminen sekä osallisuuden edistäminen. Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on muun muassa edistää tasa-arvoa ja ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä. Tarkoituksena on myös kartuttaa inhimillistä pääomaa, eli osaamista, ja sosiaalista pääomaa, joka koostuu ihmisten välisistä yhteyksistä. Inhimillinen ja sosiaalinen pääoma yhdessä lisäävät yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia. (Opetushallitus 2014, 15–16.)

Perusopetuksen arvoperustassa kuvataan jokaisen oppilaan ainutlaatuisuutta ja oikeutta kasvaa täyteen mittaansa ihmisenä ja kansalaisena. Oppiessaan oppilas rakentaa identiteettiään ja maailmankatsomustaan luoden samalla suhdettaan itseensä, toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Oppimisesta syrjään jääminen uhkaa oppilaan tervettä kasvua ja kehitystä. Perusopetus luo myös pohjaa elinikäiselle oppimiselle, joka on tärkeä tekijä hyvän elämän rakentamisessa. Perusopetuksella tuetaan lisäksi oppilaan kasvua ihmisyyteen, edistämään hyvinvointia, tasa-arvoa, demokratiaa ja aktiivista toimijuutta. (Opetushallitus 2014, 12–13.)

Työelämän vaatimusten kasvaessa toisen asteen koulutuksen merkitys korostuu tulevaisuudessa. Jotta jokainen peruskoulun päättävä suorittaisi toisen asteen tutkinnon, on oppivelvollisuutta laajennettu (Opetus- ja kulttuuriministeriö). Oppivelvollisuuslain (1214/2020) 2 §:n mukaan oppivelvollisuus päättyy, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta

tai kun hän on tätä ennen hyväksytysti suorittanut jonkin toisen asteen tutkinnon. Lain avulla pyritään takaamaan kaikille elämässä ja yhteiskunnassa tarvittava perusosaaminen, kaventamaan oppimiseroja, lisäämään koulutuksellista yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja lasten ja nuorten hyvinvointia (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 1§). Jotta lapsi pystyy suorittamaan toisen asteen tutkinnon, tulee hänen pystyä peruskoulussa hankkimaan toisen asteen koulutuksessa tarvittavat valmiudet (Opetus- ja kulttuuriministeriö).

Koulun ja lastensuojelun yhteistyö on tärkeässä asemassa pyrittäessä turvaamaan sijaishuollossa asuvien lasten sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen. Kuntaliitossa sosiaalityön ja opetustoimen tueksi laaditussa tietopakettissa kuvataan, miten lapsen sijaishuoltoa ja koulunkäyntiä voidaan valmistella yhdessä ja miten yhteistyötä toteutetaan lapsen sijoituksen aikana. (Puustinen-Korhonen & Sjöström 2020.) Myös lastensuojelulaissa painotetaan yhteistyön tärkeyttä. Sen mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä yhteistyötä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai muun lapsen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän kanssa sekä sijoituksen valmistelun että sijoituksen aikana. Työntekijän, joka vastaa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sijaishuollossa, on toimittava yhteistyössä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai muun lapsen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 52 a §.)

3.2 Koulutuksen merkitys sijoitettujen lasten hyvinvoinnin kannalta

Viimeisimmässä, vuoden 2019 hallitusohjelmassa tunnustetaan koulutuksen merkitys ihmisen hyvinvoinnille. Sen mukaan koulutus on paras turva syrjään jäämistä ja näköalattomuutta vastaan. Hallitusohjelmassa linjataan, että tasa-arvoisen yhteiskunnan tavoitteena on, että jokaisella on mahdollisuus kouluttautua niin pitkälle kuin taidot riittävät. Tällä hetkellä alueelliset, sosioekonomiset ja sukupuolten väliset erot sekä koulutuksen periytyvyys näkyvät oppimisessa ja kouluttautumisessa entistä vahvemmin. Haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät jäävät koulutuksessa ja osaamisessa muista väestöryhmistä jälkeen. Tutkimusten mukaan varhaisilla koulutuspanoksilla on merkittävä vaikutus myöhemmälle kouluttautumiselle, joka puolestaan vaikuttaa työllistymisen ja osallistumisen mahdollisuuksiin yhteiskunnassamme. (Valtioneuvosto 2019, 163.)

Sekä suomalaisissa että kansainvälisissä pitkäaikaistutkimuksissa on käynyt ilmi, että koulumenestys ja saavutettu tutkinto on tärkein suojaava tekijä vaikeissa olosuhteissa kasvaneille lapsille. Tutkittaessa lastensuojelun asiakkaiden selviytymistä myöhemmin elämässään on havaittu, että huono koulumenestys on riski nuorten tulevaisuudelle ja erityisesti perusasteen koulutustasolle jääminen lisää sijoitettujen nuorten riskiä syrjäytyä.

(Heino & Oranen 2012, 166–169.) Heinon ja Johnsonin (2010, 282–283) tutkimuksen mukaan laitoshoidossa olleet tai useaan erilaiseen sijoituspaikkaan teininä sijoitetut pojat jäävät koulutustasoltaan heikoimmiksi. Heistä 80 prosentilla ei vielä 23–24-vuoden iässä ole peruskoulun jälkeistä koulutusta. He ovat myös heikoiten kiinnittyneitä yhteiskuntaan: 23–24-vuotiaina heistä neljäsosa on joko työttömänä tai eläkkeellä, ja neljäsosa ei ole kiinnittynyt mihinkään yhteiskunnalliseen toimintaan, kuten työhön, opiskeluun tai varusmiespalveluun.

Myös Kääriälä (2020, 46–52) on verratessaan tutkimuksessaan sijoitettuina olleiden lasten koulutus- ja työelämäpolkuja niiden lasten polkuihin, jotka eivät ole olleet sijoitettuina päätyneet siihen, että näiden ryhmien polut poikkeavat huomattavasti toisistaan. Vain 38 prosenttia sijoitettuina olleista lapsista oli 18–25-vuoden iässä poluilla, joissa ensin opiskeltiin ja sitten siirryttiin työelämään, kun vastaava luku oli 74 prosenttia niiden lasten kohdalla, jotka eivät olleet koskaan olleet sijoitettuina. Poluilla, joissa työllisyys- ja työttömyysjaksot vuorottelivat tai poluilla, jotka sisälsivät vuorotellen työttömyys- ja toimeentulotukijaksoja, oli sijoitetuista lapsista 21 prosenttia. Suurin osa heistä oli teini-ikäisinä sijoitettuja poikia. Muista kuin sijoitetuista lapsista tälle polulle päätyi vain 3 prosenttia. Sijoitetut tytöt puolestaan olivat usein poluilla, joille oli tyypillistä lapsien saaminen nuorena ja heidän hoitamisensa. 26 prosenttia sijoitetuista tytöistä päätyi tälle polulle, kun muista kuin sijoitetuista lapsista luku oli 8 prosenttia. Tutkimuksen yhtenä keskeisenä tuloksena onkin, että sijoitetuilla lapsilla vaikuttaa nuorina aikuisina olevan selvästi muita lapsia enemmän vaikeuksia kiinnittyä opintoihin ja työelämään.

3.3 Sijoitettujen lasten koulunkäyntiin yhteydessä olevat tekijät

Lapsen sijoituksen taustalla on useita tekijöitä. Sosioekonomisia ja ympäristötekijöitä ovat esimerkiksi perheen asumiseen liittyvät tekijät, taloudelliset vaikeudet ja vanhempien työhön tai työttömyyteen liittyvät tekijät. Vanhemmuuteen liittyvistä tekijöistä nousevat esiin esimerkiksi vanhemman mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö, uupumus ja jaksamattomuus. Myös vanhempien sopimaton kasvatustyyli, avuttomuus ja osaamattomuus vastata lapsen tarpeisiin, lapsen hoidon laiminlyönti ja lapsen pahoinpitely nousevat esiin samoin kuin perheen sisäiset tai uusperheiden väliset ristiriidat ja perheväkivalta. Lapsen liittyviä sijoituksen taustalla olevia tekijöitä ovat muun muassa lapsen fyysinen tai neurologinen sairaus, erityisesti ADHD-diagnoosi, sekä lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvät tekijät, kuten ristiriidat vanhempien kanssa, vaikeudet vertaissuhteisiin kiinnittymisessä ja päihteiden käyttö. Lisäksi esiin nousee lapsen ongelmallinen käyttäytyminen, joka ilmenee psyykkisenä oireiluna, mielenterveysongelmina ja väkivaltaisena käyttäytymisenä. Lapsilla

on myös vaikeuksia kiinnittyä instituutioihin, mikä näkyy ongelmina koulunkäynnissä ja opiskelussa. (Heino ym. 2016, 67–73.) Sijoitettujen lasten elämässä on lisäksi usein tapahtunut lukuisia muutoksia niin perhesuhteissa, kasvuympäristöissä kuin asuinympäristöissä. Monen lapsen elämä on ollut jatkuvaa muutosta, ja sijoituksen myötä heidän elämänsä muuttuu jälleen. (Heino ym. 2016, 60.)

Ikonen ym. (2017, 1–3) tuovat esiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän tutkimuksen, joka pohjautuu vuoden 2017 kouluterveyskyselyyn. Tutkimuksessa kuvataan sijaisperheeseen, lastensuojelulaitokseen tai ammatilliseen perhekotiin sijoitettujen 4. ja 5. luokkaa käyvien sekä 8. ja 9. luokkaa käyvien lasten itsensä kokemaa hyvinvointia. Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että erityisesti sijoitetut yläkouluikäiset lapset kokevat useammin olevansa tyytymättömiä elämäänsä, kokevat itsensä useammin yksinäisiksi ja terveytensä useammin keskinkertaiseksi tai huonoksi kuin vanhempien kanssa asuvat ikätoverinsa. Lisäksi heistä lähes joka kolmas (29 %) kokee kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuusoireilua, kun ikätovereista vastaavaa kokee vain noin joka kymmenes. Sijoitetuilla alakouluikäisillä lapsilla on yli kaksinkertainen riski kokea mielialaan liittyviä ongelmia verrattuna vanhempien luona asuviin ikätovereihinsa.

Koulunkäynnin osalta erot ovat niin ikään selkeitä. Sijoitetut yläkouluikäiset lapset kokevat yli puolet enemmän koulu-uupumusta kuin vanhempien luona asuvat toverinsa ja myös sijoitetut alakouluikäiset lapset kokevat enemmän koulustressiä. Oppimistaitojen vaikeuksia, eli vaikeuksia muun muassa lukemisessa, laskemisessa, läksyjen tekemisessä ja kokeisiin valmistautumisessa, kokevat sekä sijoitetut ala- että yläkouluikäiset lapset merkittävästi enemmän kuin vanhempien kanssa asuvat toverinsa. Sijoitetuista lapsista myös huomattavasti useampi kokee koulukiusaamista ja väkivaltaa kuin vanhempiensa luona asuvat ikätoverit. Tuloksista käy ilmi, että sijoitettujen lasten elämäntilanne ja kokemukset eroavat paljon verrattuna vanhempien luona asuviin ikätovereihin. Heidän elämässään tapahtuneet suuret muutokset niin perheessä, koulussa kuin kaveripiirissä sekä heidän elämässään vaikuttavat muut riskitekijät tulee tiedostaa ja ottaa huomioon suunniteltaessa heidän koulunkäyntiään. Negatiiviset kokemukset sekä psyykkisen hyvinvoinnin ongelmat vaikuttavat siihen, että osa sijoitetuista lapsista tarvitsee paljon tukea koulunkäyntiinsä. Heidän tukemisekseen tarvitaan laaja-alaista ja moniammatillista yhteistyötä. (Ikonen ym. 2017, 4–8.)

Hill ym. (2010, 22–25) ovat tutkimuksissaan sijoitettujen lasten koulunkäynnistä päätyneet siihen, että sijoitettujen lasten ongelmat koulussa eivät johdu sijoitettujen muita lapsia heikommista kognitiivisista kyvyistä tai muista yleisemmistä oppimisvaikeuksista, vaan siitä,

että heidän elämässään tapahtuneet lukuisat muutokset ja niistä johtuvat koulunkäynnin keskeytykset ja poissaolot hankaloittavat koulunkäyntiä. He tarvitsevat usein sijoituksen yhteydessä tehostettua tukea koulunkäyntiinsä, jotta pystyvät kuroma kiinni tiedoissaan olevia puutteita. Heidän koulunkäyntinsä turvaamiseen tulisikin sijoitushetkellä kiinnittää erityistä huomiota. Sijoitetut lapset tarvitsevat paljon tukea ja kannustusta heidän koulunkäyntiinsä osallistuvilta aikuisilta, jotta he voivat saavuttaa kykijensä mukaisia oppimistuloksia ja kouluttautua mahdollisimman pitkälle.

Kääriälän (2020, 49–50, 59) mukaan yksi tekijä sijoitettujen lasten heikon koulumenestyksen taustalla ovat heillä muita lapsia useammin diagnosoidut psykiatriset ja neurokehitykselliset häiriöt. Näistä yleisimpiä ovat masennus, ahdistuneisuushäiriö ja käytöshäiriö. Keskittymällä näiden häiriöiden hoitoon voitaisiin luultavasti parantaa sijoitettujen lasten koulumenestystä ja sitä kautta heidän mahdollisuuksiaan kouluttautua eteenpäin tulevaisuudessa.

Heino ja Oranen (2012, 177, 180) muistuttavat, että sijoitetut lapset eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan he voivat olla hyvin erilaisissa tilanteissa oppimisen ja koulunkäynnin suhteen. Erityisen tärkeää heidän mukaansa on haudata ennako-oletukset ja -asenteet näiden lasten kykyihin liittyen ja arvioida jokaisen tilannetta yksilöllisesti ja ennakkoluulottomasti. Negatiivisten ennakoasenteiden murtaminen on erityisen tärkeää myös siksi, että tällaiset asenteet saattavat sisäistyä osaksi lasten omia käsityksiä itsestään.

3.4 Sijoitettujen lasten koulukuntoisuus

Koulukuntoisuus-käsitettä käytetään yleisesti, vaikka sille ei ole olemassa vakiintunutta määritelmää. Käsitteen sijaan käytetään myös termiä koulunkäyntikyky. (Puustjärvi & Luoma 2019, 114.) Koulukuntoisuudella tai koulunkäyntikyvyllä tarkoitetaan oppilaan opiskelu- ja toimintakykyä suhteessa häneen kohdistuviin odotuksiin, tarjolla oleviin tukitoimiin ja koulunkäntiympäristöön. Siihen ovat yhteydessä monet tekijät (kuvio 1): yksilön terveys, toimintakyky ja voimavarat, opiskelutaidot, opetus ja opiskeluympäristö sekä oppilaan elämäntilanteeseen liittyvät seikat, kuten oppilaan saama huolenpito ja tuki koulunkäyntiin. Myös oppilaan motivaatio, sosiaaliset taidot, tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn taidot sekä oppilaan, opettajan ja perheen asenteet, odotukset ja arvot koulunkäyntiä kohtaan vaikuttavat oppilaan koulukuntoisuuteen. (Puustjärvi 2017, 38.)

Kuvio 1. Koulukuntoisuuteen / koulunkäyntikykyyn yhteydessä olevat tekijät (Puustjärvi 2017, 39)

Oppilaan koulukuntoisuuden arviointi tulee ajankohtaiseksi, jos oppilas ei suoriudu opiskelusta tuesta huolimatta, kieltäytyy käymästä koulua tai jos hänen oireistaan tai käytökseltään on haittaa hänelle itselleen tai muille. Koulukuntoisuutta arvioitaessa on otettava huomioon sairauden tai diagnoosin lisäksi myös toimintaympäristö ja oireiden tilannesidonnaisuus. (Puustjärvi & Luoma 2019, 116.) Arvio on tehtävä huolellisen tilannekartoituksen pohjalta ja siihen tarvitaan tiivistä moniammatillista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon ja opetustoimen kesken. Arvioinnin kohteina ovat oppilaan käyttäytymisen taustalla olevat syyt, koulun ja ryhmän tilanne sekä eri tahojen järjestämä tuki (taulukko 1). (Puustjärvi 2017, 40.)

Lapsen vointi – mitä on oireen/käyttäytymisen taustalla?	Koulun ja ryhmän tilanne	Muiden tahojen järjestämä tuki
<ul style="list-style-type: none"> - oppimiskyky - yhteistyökyky, ryhmätaidot - motivaatio - psyykinen ja fyysinen terveydentila - oireita lievittävät ja provosoivat tekijät ja tilanteet - kotitilanne - koettu stressi (kiusaaminen, ympäristön aiheuttama kuormittuminen) - toiminnanohjauksen taidot 	<ul style="list-style-type: none"> - ryhmän kokonaistilanne – onko kyse yksilön vai - ryhmän ongelmasta? - tukitoimet ja niiden teho ja riittävyys - lapsen ja ryhmän turvallisuus - opettajan näkökulma ja jaksaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - fyysisen tai psyykkisen sairauden hoito ja sen toteutuminen - lastensuojelun tukimuodot

Taulukko 1. Koulukuntoisuuden / koulunkäytikyvyn arvioinnissa huomioitavia seikkoja (Puustjärvi 2017, 40)

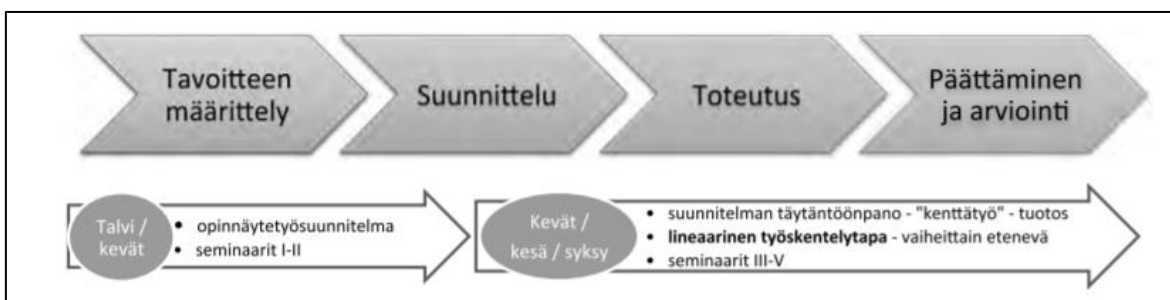
Jos oppilaan koulukuntoisuuden arvioidaan olevan riittämätön ja hänen koulunkäyntinsä päätetään keskeyttää, täytyy aina arvioida ratkaisun merkitystä kaikille sen osapuolille, niin oppilaalle, perheelle kuin opettajallekin. Tärkeää on muun muassa ratkaista, miten koulunkäynti järjestetään keskeytyksen aikana, mitä toimia tarvitaan koulukuntoisuuden palauttamiseksi sekä kuka vastaa mahdollisista uusista tarvittavista koulujärjestelyistä tai tukitoimista. Koulunkäynnin keskeyttämisestä voi olla oppilaalle myös haitallisia seurauksia. Se voi johtaa muun muassa pitkittyneeseen koulukyvyttömyyteen, oireiden pahenemiseen tai koulumotivaation ja elämäntilanteen heikkenemiseen. (Puustjärvi 2017, 41.)

4 Opinnäytetyön toteuttaminen

4.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

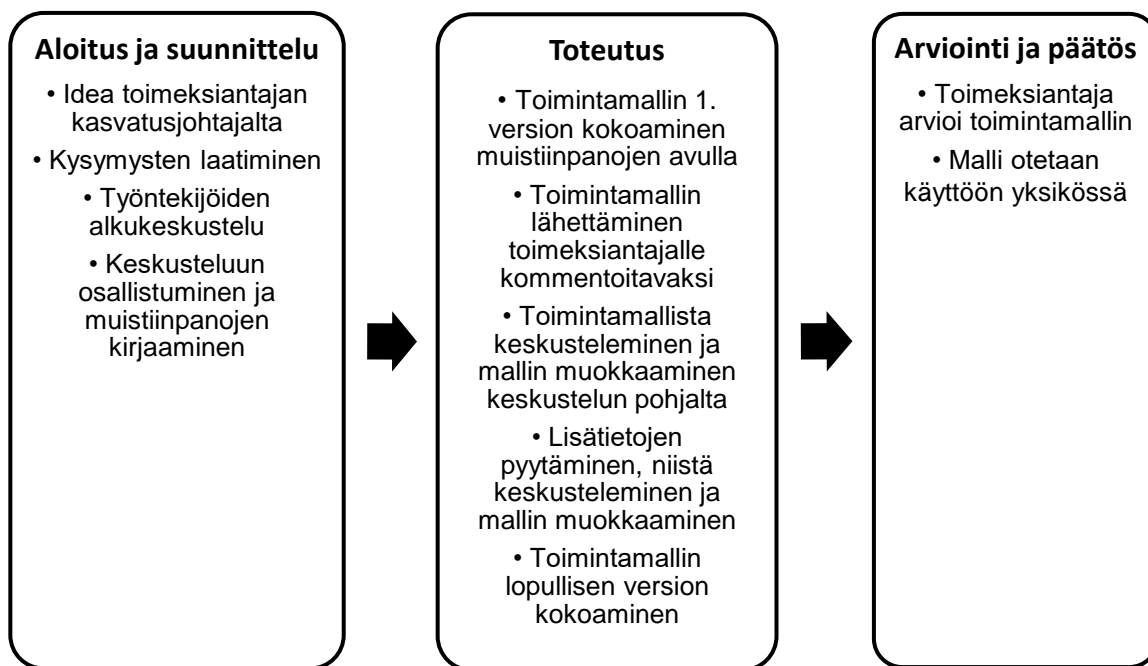
Opinnäytetyö on toiminnallinen. Salosen (2013, 5–6) mukaan toiminnalliselle opinnäytetyölle on ominaista useiden toimijoiden mukana olo, dialogiset työskentelytavat ja työskentelyn tuloksena syntyvä konkreettinen tuotos. Tuotos, joka opinnäytetyössä kehitetään, on toimintamalli peruskouluikäisten lasten koulunkäynnin järjestämiseksi lastensuojelun arviointi- ja vastaanottoyksikössä. Mallin kehittämisessä on apuna useita yksikön työntekijöitä ja työskentely perustuu kaikkien osallistujien väliseen vuorovaikutukseen.

Salonen (2013, 13–15) kuvaa kehittämistoimintaa lineaarisen mallin avulla. Siinä kehittämisprosessin vaiheet on kuvattu peräkkäin prosessin etenemisen mukaan (kuvio 2). Malli on pelkistetty ideaalimalli kehittämisestä, mutta sen avulla saadaan esiin kehittämistoiminnan perusajatus. Mallin mukaan kehittäminen lähtee liikkeelle tavoitteen määrittelystä, etenee suunnitteluun, toteutukseen ja lopulta prosessin päättämiseen ja arviointiin.

Kuvio 2. Opinnäytetyön eteneminen lineaarisen mallin mukaan (Salonen 2013, 15)

Opinnäytetyön kehittämisprosessi etenee lineaarisen mallin mukaan aloitus- ja suunnittelu- vaiheesta toteutukseen ja arviointi- ja päätös- vaiheeseen (kuvio 3). Aloituskvaihe ajoittuu toukokuuhun 2021, jolloin toimeksiantajaorganisaation kasvatusjohtaja ilmaisi toiveen opinnäytetyön aiheesta. Opinnäytetyöprosessin muut vaiheet ajoittuvat syksyyn 2021.

Kuvio 3. Opinnäytetyöprosessin vaiheet ja sisällöt

Eniten aikaa vievä vaihe prosessissa on suunnitteluvaihe. Toteutusvaiheessa työskentely painottuu toimintamallin kokoamiseen yhteistyössä toimeksiantajan kanssa. Arviointivaihe toteutetaan puhelinkeskusteluna toimeksiantajaorganisaation vastaavan ohjaajan kanssa. Päätös vaiheessa malli otetaan käyttöön yksikössä.

4.2 Toimintamallin suunnittelu

Opinnäytetyöprosessin suunnitteluvaiheessa laaditaan kirjallinen opinnäytetyösuunnitelma, jossa kuvataan prosessin keskeiset vaiheet, siihen osallistuvat toimijat ja heidän vastuualueensa, prosessin tavoitteet, siinä käytetyt menetelmät, aineistot ja materiaalit, dokumentoitavat sekä prosessissa syntyneiden dokumenttien käsittely. Suunnitteluvaihe on tärkeä, vaikka prosessin etenemistä on mahdoton ennustaa etukäteen ja se saa lopullisen muotonsa vasta työskentelyn aikana. (Salonen 2013, 17.)

Opinnäytetyöprosessin suunnitteluvaihe ajoittui syys-lokakuuhun 2021. Suunnittelussa käytettiin laadullisia menetelmiä: toimeksiantajan kanssa käytiin alkukeskustelu, josta saatuja tietoja hyödynnetään toimintamallin toteuttamisessa. Alkukeskustelua varten laadittiin kysymyksiä (liite 1). Alkukeskustelussa oli paikalla toimeksiantajaorganisaation kasvatusjohtajan lisäksi kahdeksan työntekijää, joista kuusi osallistui keskusteluun. Kaksi yövuorolaista osallistui vain kuuntelemalla, sillä koulunkäynti ei kuulu heidän vastuualueeseensa. Keskustelu pidettiin toimeksiantajaorganisaation tiloissa. Siinä hyödynnettiin laadittuja

kysymyksiä, ja keskusteltiin myös muista aiheeseen liittyvistä keskustelun aikana nousseista teemoista. Alustin keskustelun ja osallistuin siihen esittämällä tarkentavia kysymyksiä ja viemällä keskustelua eteenpäin. Kirjoitin keskustelusta muistiinpanot, joiden avulla alan koota koulunkäynnin mallia.

Keskustelussa kävi ilmi, että yksikössä ei aikaisemmin ole ollut selkeää mallia koulunkäynnin järjestämiseksi, ja koulunkäynnin järjestäminen on ollut hankalaa. Toiveissa on saada selkeä malli, jonka avulla voitaisiin jatkossa toimia. Koulunkäyntiä järjestettäessä tärkeänä pidetään avointa yhteistyötä koulun kanssa. Tärkeää on saada riittävästi tietoa lapsen koulunkäynnistä, ja lapsen koulun vaihtuessa tiedonsiirron tulee olla sujuvaa. Lapsen koulunkäynnin seuraaminen Wilman kautta on jo aikaisemmin toiminut hyvin, kuten myös yhteydenpito opettajien kanssa puhelimitse tai viestien välityksellä. Wilmaa käytettäessä tulee kuitenkin huomioida tietoturvasuhteisuus. Yksikön kasvatusjohtaja tai vastaava ohjaaja vastaa koulunkäynnin järjestämisestä siihen saakka, kunnes lapsen koulunkäynnin seuraaminen onnistuu Wilman kautta. Tämän jälkeen koulunkäynnin seuraaminen ja yhteydenpito kouluun on kaikkien aamuvuorolaisten vastuulla.

Yksikköön tulevien lasten tilanteet ovat koulunkäynnin osalta hyvin erilaisia. Kaikki eivät pysty tilanteensa kuormittavuuden takia käymään koulua, joten ensimmäiseksi on arvioitava lapsen koulukuntoisuutta. Lapset, jotka eivät pysty käymään koulua, hyödyntävät yksikön kouluajan keskustellen ohjaajien tai erityistyöntekijöiden kanssa tarpeidensa mukaan. Yksikön koulu-aika on arkisin klo 9–13. Jos lapsen tilanne sijoituksen aikana helpottuu, arvioidaan hänen koulukuntoisuuttaan uudelleen.

Lapset, jotka pystyvät käymään koulua, jatkavat joko vanhassa koulussaan etäyhteyden avulla tai tekevät osoitteenmuutoksen kuntaan, jossa yksikkö sijaitsee, ja vaihtavat koulua kyseisen kunnan kouluun. Etäyhteydellä opiskeltaessa tärkeää on selkeyttää koulun ja yksikön vastuualueita: koulu järjestää opetuksen ja yksikössä tuetaan lasta koulunkäynnissä muun muassa auttamalla läksyissä, valvomalla kokeita ja valinnaisaineiden suorituksia. Koululta pyydetään lapselle yksilöllisesti räätälöity paketti, jonka mukaan lapsen opetus etenee. Jos lapsi puolestaan vaihtaa uuden kunnan kouluun, hän osallistuu koulun lähiopetukseen ja yksikössä tuetaan koulunkäyntiä muun muassa auttamalla läksyissä. Lapsen aloittaessa uudessa koulussa pidetään juuri ennen aloitusta koululla palaveri, jossa lapsi otetaan vastaan. Jos palaveria ei ehditä järjestää, lapsi saatetaan kouluun ensimmäisenä päivänä. Lapsen koulunkäyntiä seurataan tiiviisti koko sijoituksen ajan ja tarvittaessa arvioidaan uudelleen lapsen koulukuntoisuutta. Koulun kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä.

4.3 Toimintamallin toteutus

Opinnäytetyöprosessin toteutusvaiheessa tulevat näkyviin kaikki prosessin keskeiset osatekijät: prosessissa mukana olevat toimijat ja heidän vastuunsa, kehittämis- ja tiedonhankintamenetelmät, käytettävät materiaalit ja aineistot sekä tuotettavien materiaalien dokumentoitavat. Toteutusvaihe on tärkeä ammatillisen oppimisen kannalta, sillä sen aikana harjoitellaan monia ammatillisesti tärkeitä taitoja, kuten vastuullisuutta, suunnitelmallisuutta, vuorovaikutteisuutta, epävarmuuden sietoa ja itsensä kehittämistä. Toteutusvaiheessa saatu ohjaus ja palaute ovatkin tärkeitä kehittämisprosessin onnistumisen ja ammatillisen kasvun näkökulmista. (Salonen 2013, 18.)

Opinnäytetyön toteutusvaiheessa aloin koota toimintamallia alkukeskustelun muistiinpanojen avulla. Käytin mallin piirtämisessä apuna Word-kirjoitusohjelmasta löytyviä valmiita muotoja, suorakulmioita ja nuolia. Piirsin mallin A4-kokoiselle paperille (liite 2).

Ylimpään laatikkoon kirjoitin otsikoksi toimintamallin aiheen, eli koulunkäynti lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikössä. Ylimmästä laatikosta lähtee nuoli alaspäin seuraavaan laatikkoon, johon kirjoitin lapsen koulukuntoisuuden arviointi (moniammatillisesti yhteistyössä koulun ja terveydenhuollon kanssa). Koska vastaanotto- ja arviointiyksikköön tulevien lasten tilanteet ovat erilaisia, eivätkä kaikki lapset tilanteensa kuormittavuuden takia edes pysty käymään koulua, lähdetään koulunkäyntiä järjestettäessä liikkeelle lapsen koulukuntoisuuden arvioinnista, joka tulee tehdä moniammatillisesti yhteistyössä lapsen koulun ja mahdollisesti lasta hoitavien terveydenhuollon ammattilaisten kanssa. Lapsen koulukuntoisuuden arviointi -laatikosta lähtee kolme nuolta ja kuvio haarautuu erillisiin sarakkeisiin sen mukaan, miten lapsen koulunkäynti on tarkoitus yksikössä järjestää. Yksikköön saapuessaan osa lapsista ei pysty käymään lainkaan koulua, osa jatkaa vanhassa koulussaan ja osa vaihtaa uuteen kouluun. Näin ollen kirjoitin eri sarakkeissa oleviin laatikoihin: lapsi ei ole koulukuntoinen, lapsi jatkaa vanhassa koulussaan ja lapsi siirtyy uuteen kouluun.

Kuvion ensimmäinen sarake kuvaa tilannetta, jossa lapsi ei pysty käymään koulua. Ensimmäisen sarakkeen ensimmäisessä laatikossa lukee, että lapsi ei ole koulukuntoinen. Tästä laatikosta lähtee nuoli alaspäin. Nuolen päässä on seuraava laatikko, johon kirjoitin, että lapselle järjestetään yksikön kouluaikoina maanantaista perjantaihin klo 9–13 aikaa yksikön ohjaajien tai erityistyöntekijöiden kanssa lapsen tarpeiden mukaan. Tästä laatikosta lähtee edelleen nuoli alaspäin kolmanteen laatikkoon, jossa lukee: jos lapsen tila sijoituksen aikana kohenee, arvioidaan koulukuntoisuutta uudelleen. Jos lapsi ei yksikköön tullessaan pysty käymään koulua, mutta hänen tilansa paranee yksikössä olon aikana saatujen tukitoimien ja hoidon avulla, arvioidaan lapsen koulukuntoisuutta uudelleen. Kolmannesta laatikosta lähtee vielä kaareva pitkä nuoli ylös koko kuvion toiseksi ylimpään laatikkoon, jossa

lukee: lapsen koulukuntoisuuden arviointi (moniammatillisesti yhteistyössä koulun ja terveydenhuollon kanssa).

Kuvion toisessa sarakkeessa kuvataan tilannetta, jossa lapsi jatkaa koulunkäyntiä vanhassa, kotikuntansa, koulussa. Sarakkeen ensimmäisessä laatikossa lukee, että lapsi jatkaa vanhassa koulussaan. Tästä laatikosta lähtee nuoli alaspäin seuraavaan laatikkoon, jossa lukee: kasvatusjohtaja / vastaava ohjaaja ottaa yhteyttä koulun rehtoriin. Yhteydenotto tehdään heti lapsen sijoituksen alkaessa. Toisesta laatikosta lähtee edelleen nuoli alaspäin kolmanteen laatikkoon, jossa on teksti: Wilma-tunnusten ja opettajan yhteystietojen hankkiminen (tietoturva huomioiden). Jotta lapsen koulunkäyntiä pystytään yksikössä seuraamaan ja tukemaan, tarvitaan koulusta Wilma-tunnukset ja opettajan yhteystiedot. Wilman kautta saadaan tietoa lapsen koulunkäynnin sujumisesta, muun muassa poissaoloista, kotitehtävien tekemisestä ja kokeista suoriutumisesta sekä koulun ajankohtaisista asioista. Lapsen Wilma-tunnuksia käytettäessä täytyy kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota lapsen tietoturvan toteutumiseen. Kolmannesta laatikosta lähtee edelleen nuoli alaspäin neljänteen laatikkoon, johon kirjoitin, että lapselle räätälöidään koulusta tehtäväpaketti. Lapsen opettajan kanssa keskustellaan tarkemmin lapsen koulunkäynnistä ja opettaja räätälöi lapselle tehtäväpaketin hänen tilanteensa huomioiden. Jos lasta opettaa useampi opettaja, otetaan yhteys heihin kaikkiin, ja jokainen räätälöi tehtäväpaketin oman aineensa osalta.

Neljännestä laatikosta lähtee viistosti alaspäin kaksi nuolta ja sarake haarautuu kahteen kapeampaan laatikkoon. Niistä vasemmanpuoleisessa lukee teksti KOULU ja sen alla: opettaja opettaa lasta etänä sovittuina päivinä yksikön kouluaikoina klo 9–13. Lapsen opettajan, erityisopettajan tai opettajien kanssa sovitaan, kuka opettaa lasta etäyhteyden avulla, sekä aikataulu opetukselle. Tärkeää on selkeyttää koulunkäyntiin liittyviä vastuualueita ja painottaa, että vastuu opetuksesta kuuluu koululle, sillä vastaanotto- ja arviointiyksikössä ei ole siihen ammattitaitoa. Oikeanpuoleisessa laatikossa on teksti YKSIKKÖ, jonka alla lukee: ohjaajat auttavat läksyissä, valvovat kokeita ja valinnaisaineiden suorituksia. Yksikön ohjaajien vastuulla on lapsen koulunkäynnin tukeminen muun muassa auttamalla lasta läksyissä. Ohjaajat voivat myös tarvittaessa valvoa kokeita sekä valinnaisaineiden suorituksia. Kummastakin kapeasta laatikosta lähtee nuoli suoraan alaspäin sarakkeen viimeiseen laatikkoon, jossa on teksti: koulunkäyntiä seurataan Wilman kautta & tiivis yhteistyö kouluhenkilöstön kanssa (aamuvuorolaiset). Kaikki aamuvuorossa olevat työntekijät seuraavat lapsen koulunkäyntiä Wilman kautta ja ovat tarvittaessa yhteydessä lapsen kouluun. Sarakkeen viimeisen laatikon lopussa lukee vielä: tarvittaessa uusi arviointi, mikä tarkoittaa sitä, että jos lapsen koulunkäynti ei kaikesta huolimatta suju, palataan arvioimaan uudelleen lapsen koulukuntoisuutta. Laatikosta lähtee kaareva pitkä nuoli ylös koko kuvion toiseksi

ylimpään laatikkoon, jossa lukee: lapsen koulukuntoisuuden arviointi (moniammatillisesti yhteistyössä koulun ja terveydenhuollon kanssa).

Kuvion kolmas sarake kuvaa tilannetta, jossa lapsi siirtyy uuden kunnan kouluun. Sarakkeen ensimmäisessä laatikossa lukee, että lapsi siirtyy uuteen kouluun. Tällöin lapselle tehdään osoitteenmuutos ja lapsi muuttaa virallisesti kuntaan, jossa vastaanotto- ja arviointiyksikkö sijaitsee. Kyseisen kunnan tulee järjestää lapsen opetus (Perusopetuslaki 628/1998, 4 §). Ensimmäisestä laatikosta lähtee nuoli alaspäin toiseen laatikkoon, jossa on teksti: kasvatusjohtaja / vastaava ohjaaja ottaa yhteyttä vanhan ja uuden koulun rehtoreihin. Yhteydenotto tehdään heti lapsen sijoituksen alkaessa. Tästä laatikosta lähtee edelleen nuoli alaspäin kolmanteen laatikkoon, jossa lukee: tietojen siirto koulujen välillä. Lapsen tiedot siirretään vanhasta koulusta uuteen. Kolmannesta laatikosta lähtee nuoli alaspäin neljännenteen laatikkoon, johon kirjoitin: Wilma-tunnusten ja opettajan yhteystietojen hankkiminen (tietoturva huomioiden). Yksikköön hankitaan tietoturva huomioiden lapsen Wilma-tunnukset sekä uuden opettajan tai uusien opettajien yhteystiedot. Neljännestä laatikosta lähtee vielä nuoli alaspäin viidenteen laatikkoon, jossa lukee: palaveri koululla juuri ennen aloitusta / lapsi saatetaan kouluun. Lapsen siirtyessä uuteen kouluun pidetään koululla palaveri, jossa koulun rehtori tai opinto-ohjaaja ottaa lapsen vastaan. Palaveriin osallistuu yksiköstä joko kasvatusjohtaja tai vastaava ohjaaja. Jos palaveria ei ehditä pitää ennen koulun aloitusta, kasvatusjohtaja tai vastaava ohjaaja saattaa lapsen ensimmäisenä päivänä uuteen kouluun.

Viidennestä laatikosta lähtee viistosti alaspäin kaksi nuolta ja sarake haarautuu kahteen kapeampaan laatikkoon. Niistä vasemmanpuoleisessa lukee teksti KOULU ja sen alla: lapsi on mukana koulun lähiopetuksessa. Oikeanpuoleisessa laatikossa on teksti YKSIKKÖ, jonka alla lukee: ohjaajat auttavat läksyissä. Lapsi osallistuu normaalisti koulun lähiopetukseen ja ohjaajat auttavat kotitehtävissä koulupäivien jälkeen. Kummastakin kapeasta laatikosta lähtee nuoli suoraan alaspäin sarakkeen viimeiseen laatikkoon, jossa on teksti: koulunkäyntiä seurataan Wilman kautta & tiivis yhteistyö kouluhenkilöstön kanssa (aamuvuorolaiset). Kaikki aamuvuorossa olevat työntekijät seuraavat lapsen koulunkäyntiä Wilman kautta ja ovat tarvittaessa yhteydessä lapsen kouluun. Sarakkeen viimeisen laatikon loppussa lukee vielä: tarvittaessa uusi arviointi, mikä tarkoittaa sitä, että jos lapsen koulunkäynti ei kaikesta huolimatta suju, palataan arvioimaan uudelleen lapsen koulukuntoisuutta. Laatikosta lähtee kaareva pitkä nuoli ylös koko kuvion toiseksi ylimpään laatikkoon, jossa lukee: lapsen koulukuntoisuuden arviointi (moniammatillisesti yhteistyössä koulun ja terveydenhuollon kanssa).

4.4 Toimintamallin arviointi

Arviointivaiheessa toimijat arvioivat yhdessä syntynyttä tuotosta. Jos tuotos kaipaa vielä hiomista, se palautetaan takaisin toteutusvaiheeseen. (Salonen 2013, 18.) Toikon ja Rantasen (2009, 82, 84–85) mukaan arvioinnissa on kyse eri toimijoiden välisestä neuvotteluprosessista. Eri toimijoiden välisissä neuvotteluissa sovittelaa näkemyksiä ja muodostetaan yhteistä ymmärrystä. Neuvottelemine edellyttää osallistujilta oman toiminnan kriittistä arviointia. Arvioidessaan omaa toimintaansa toimija tarkastelee ajatteluaan ja toimintaansa eri näkökulmista ja etsii vaihtoehtoja toiminnalleen. Neuvottelutilanteessa pyritään tuomaan esiin osallistujien erilaisia käsityksiä, näkökulmia ja oletuksia. Neuvottelemine edellyttää onnistuakseen toimijoiden osallistumista ja on luonteeltaan vuorovaikutuksellista.

Kun ensimmäinen versio toimintamallista oli koottu alkukeskustelun muistiinpanojen avulla, se lähetettiin sähköpostilla toimeksiantajaorganisaation kasvatusjohtajalle kommentoitavaksi. Hän keskusteli mallista yksikön vastaavan ohjaajan kanssa ja ehdotti paria lisäystä malliin. Lisäyksistä keskusteltiin ja ne toteutettiin muodostuneen yhteisen käsityksen pohjalta. Puhelimitse pyydettiin vielä lisätietoja kuvion kolmannessa sarakkeessa kuvatusta tilanteesta, jossa lapsi siirtyy uuden kunnan kouluun. Tiedot saatiin ja niistä keskusteltiin, minkä jälkeen mallia muokattiin vielä hieman. Lopuksi malli lähetettiin toimeksiantajalle arvioitavaksi.

Toimeksiantajan mielestä malli vaikuttaa selkeältä ja tarkoituksenmukaiselta. Laatikoissa olevat tiedot on esitetty tarpeeksi lyhyesti, mutta kuitenkin ymmärrettävästi. Toimeksiantaja korosti sitä, että on tärkeää, että mallista välittyy vastaanotto- ja arviointiyksikössä tehtävän työn luonne: lapsen tilannetta ja koulunkäyntiä seurataan ja arvioidaan koko sijoituksen ajan. Jos koulunkäynti ei suju tai jos lapsen tila sijoituksen aikana kohenee, arvioidaan lapsen koulukuntoisuutta uudelleen. Tärkeää on myös, että mallissa on korostettu yhteistyötä lapsen koulun kanssa sekä kuvattu selkeästi työnjako koulun ja yksikön välillä. Työnjaon selkeyttäminen on keskeistä, sillä aikaisemmin koulunkäynnin järjestämiseen osallistuvien tahojen roolit ovat olleet epäselviä.

5 Pohdinta

5.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tieteellinen tutkimus on eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa ja sen tulokset uskottavia vain, jos tutkimusta tehtäessä noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa tutkijan rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisten tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien käyttäminen, muiden tutkijoiden tekemän työn kunnioittaminen ja tarvittavien tutkimuslupien hankkiminen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.)

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto on laatinut ammattikorkeakouluille suositukset eettisestä ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesta opinnäytetyöprosessista. Suositusten mukaan keskeisistä opinnäytetyöhön liittyvistä pelisäännöistä tulee sopia ennen opinnäytetyön aloittamista solmimalla yhteistyösopimus toimeksiantaja – ammattikorkeakoulu – opiskelija. Kaikissa ammattikorkeakoulun opinnäytetöissä tulee soveltaa avoimen tieteen ja tutkimuksen toimintamalleja: tutkimuksissa käytetyt menetelmät, tulokset, tuotokset ja aineistot ovat kaikkien käytettävissä. Opinnäytetyön tekijän tulee myös huomioida yksityisyyden suojan toteutuminen ja se, ettei tutkimukseen osallistuvien kautta voida välillisesti tunnistaa muita henkilöitä. Opinnäytetyöprosessissa syntyneet aineistot tulee tallentaa tai tuhota tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaan. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2020, 6, 10, 13, 23.)

Opinnäytetyöprosessissa on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä olemalla rehellinen ja huolellinen kaikissa tutkimuksen teon vaiheissa. Prosessissa on kunnioitettu muiden tutkijoiden työtä käyttämällä tarkasti lähdeviitteitä ja erottamalla omat ajatukset toisten ajatuksista. Tiedonhankinnassa on käytetty asianmukaisia tietolähteitä ja tieteelliselle tutkimukselle ominaisia menetelmiä. Tutkimuslupa on hankittu ja yhteistyösopimus on solmittu toimeksiantajaorganisaation kanssa. Opinnäytetyön valmistuttua se tallennetaan kaikille avoimeen Theseus-julkaisuarkistoon. Opinnäytetyössä ei tuoda esille toimeksiantajaorganisaation nimeä, jotta asiakkaita tai työntekijöitä ei voida sitä kautta tunnistaa. Myöskään työntekijöiden alkukeskustelussa ei tuoda esille asiakkaiden nimiä, vaan heistä keskustellaan yleisellä tasolla. Kun opinnäytetyöprosessi päättyy, tuhotaan kaikki siinä syntyneet aineistot.

Kaikkien tutkijoiden, jotka käsittelevät tutkimuksissaan ihmistä tai inhimillistä toimintaa, tulee noudattaa ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 5). Tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja oikeuksia on kunnioitettava, jotta heidän luottamuksensa tutkijaan ja tieteeseen säilyy. Tutkijan tulee perehtyä ennakoon tutkittavaan yhteisöön ja tutkittavalla tulee olla tietoon perustuva suostumus

tutkimukseen osallistumisesta. Osallistuessaan tutkimukseen tutkittavan tulee voida osallistua vapaaehtoisesti tai kieltäytyä osallistumisesta. Hänen tulee milloin vain voida keskeyttää tai peruuttaa osallistumisensa. Tutkittavan tulee myös saada tarpeeksi tietoa tutkimuksen sisällöstä, sen käytännön toteutuksesta, tavoitteista sekä tutkimuksen vaikutuksista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8–9.)

Opinnäytetyössä noudatetaan ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita. Tutkittavien kohteluun ja oikeuksiin kiinnitetään huomiota pyytämällä kirjallinen suostumus tutkimuksen tekoon osallistumisesta kaikilta opinnäytetyöprosessiin osallistuvilta yrityksen työntekijöiltä. Lisäksi huolehditaan siitä, että tutkittavilla on tarpeeksi tietoa, jonka pohjalta he voivat päättää osallistumisestaan tutkimukseen. Toimeksiantajalle lähetetään opinnäytetyösuunnitelma, jotta työntekijät voivat tutustua tutkimusprosessiin. Ennen alkukeskustelua kerrotaan tutkimuksen keskeisistä sisällöistä, toteutuksesta, tavoitteista ja vaikutuksista vielä sanallisesti. Tutkimuksen tekijä on suorittanut yhdeksän viikon pituisen harjoittelun tutkimuksen kohteena olevassa organisaatiossa, joten tutkittavan yhteisön tuntemus on riittävä, jotta tutkimus voidaan toteuttaa.

Vilkan (2015, 197) mukaan lisätäkseen tutkimuksensa luotettavuutta tutkijan tulee pystyä kuvaamaan ja perustelemaan tutkimusta toteuttaessaan tekemiään valintoja ja ratkaisuja sekä arvioimaan niiden tarkoituksenmukaisuutta tavoitteidensa kannalta. Tutkimus on tehtävä teoreettisen toistettavuuden periaatteen mukaan, eli siten, että lukija pystyy seuraamaan tutkimuksessa olevaa kuvausta. Jotta kuvauksen seuraaminen olisi mahdollista, tutkijan tulee kirjoittaa tutkimus tarkasti, täsmällisesti ja rehellisesti. (Vilka 2015, 45.) Opinnäytetyön raportissa toimintamallin toteutus on tuotu esiin mahdollisimman tarkasti ja toimintamalli on raportin liitteenä. Opinnäytetyössä toistettavuus on mahdollista, koska prosessikuvaus on tehty huolellisesti ja suunnitteluvaihe on tuotu esiin mahdollisimman tarkasti.

5.2 Johtopäätökset

Tavoitteena opinnäytetyössä oli tuottaa toimintamalli lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikköön. Mallin avulla oli tarkoituksena kehittää peruskouluikäisten lasten koulunkäynnin järjestämistä osana lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikön toimintaa. Koulunkäynnin järjestämisessä on ollut yksikössä haasteita. Useaa eri tapaa järjestää koulunkäyntiä on kokeiltu, mutta mikään niistä ei ole toiminut. Tutkimusten mukaan sijoitettujen lasten koulumenestys on huomattavasti heikompaa, kuin niiden lasten koulumenestys, jotka eivät asu sijoituspaikassa (Kääriälä 2020, 52). Vaikeuksia sijoitettujen, haavoittuvassa asemassa olevien, lasten koulunkäynnissä voidaan selittää heidän taustojensa ja elämäntilanteidensa avulla. Muun muassa sijoitettujen lasten elämässä tapahtuneet useat muutokset

perhesuhteissa ja asuin- ja kasvuympäristöissä (Heino ym. 2016, 60) sekä heillä muita lapsia useammin diagnosoidut psykiatriset ja neurokehitykselliset häiriöt, kuten masennus, ahdistuneisuushäiriö ja käytöshäiriö (Kääriälä 2020, 49–50) hankaloittavat sijoitettujen lasten koulunkäyntiä. Tämän vuoksi toimintamallissa lähdetään liikkeelle sijoitettujen lasten koulukuntoisuuden arvioinnista, eli arvioidaan ensin sitä, pystyykö lapsi sijoituksen alkaessa hänen elämäänsä kuormittavien tekijöiden takia käymään koulua. Arviointi tehdään huolellisen tilannekartoituksen pohjalta moniammatillisessa yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon ja opetustoimen kanssa (Puustjärvi 2017, 40).

Koulunkäyntiä järjestettäessä huomioidaan aina jokaisen lapsen yksilöllinen tilanne. Sijoitetut lapset eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan he voivat olla hyvin erilaisissa tilanteissa koulunkäynnin suhteen. Heidän tilanteitaan tulisikin arvioida yksilöllisesti ja ennakkoluulottomasti. (Heino & Oranen 2012, 177, 180.) Jos lapsi ei ole koulukuntainen, tärkeää on järjestää lapselle hänen tarvitsemaansa tukea ja hoitoa, jotta lapsen tila kohenisi ja koulunkäyntiin ei tulisi tarpeettoman pitkää taukoa. Sijoitetuilla lapsilla on heidän elämässään tapahtuneiden lukuisten muutosten takia usein paljon koulupoissaoloja ja heidän tiedoissaan tämän vuoksi puutteita (Hill ym. 2010, 25), joten olisi tärkeää, ettei koulunkäyntiin tulisi enää lisää tarpeettoman pitkiä keskeytyksiä sijoituksen aikana. Koulunkäynnin keskeyttäminen voi myös johtaa muun muassa pitkittyneeseen koulukyvttömyyteen, lapsen oireiden pahenemiseen tai koulumotivaation ja elämäntilanteen heikkenemiseen (Puustjärvi 2017, 40). Vaikka sijoitus lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikössä on usein melko lyhyt, on yksikön yhtenä tehtävänä lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos). Lapsen koulunkäyntiä ei näin ollen voi lyhytaikaisessa lastensuojeluyksikössäkään sivuuttaa.

Jos lapsi on koulukuntainen, hän joko jatkaa opiskelua vanhassa koulussaan etäyhteyden avulla tai siirtyy uuteen, yksikön lähellä sijaitsevaan kouluun, ja osallistuu koulun lähiopetukseen. Kummassakin tilanteessa lapsen koulunkäyntiä seurataan tiiviisti koko sijoituksen ajan. Vastaanotto- ja arviointiyksikössä tehtävän työn luonteeseen kuuluu, että lapsen tilanetta seurataan ja arvioidaan koko ajan (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos). Jos lapsen koulunkäynti ei suju ja lapsen tila heikkenee, palataan arvioimaan lapsen koulukuntoisuutta uudelleen.

Opinnäytetyön toisena tarkoituksena oli lisätä työntekijöiden valmiuksia haavoittuvassa asemassa olevien lasten sivistyksellisten oikeuksien ja hyvinvoinnin tukemisessa. Toimintamallin kautta tehdään näkyväksi lapsen koulunkäyntiin liittyviä keskeisiä tekijöitä. Koulukuntoisuuden arvioinnin lisäksi keskeistä mallissa on tiivis yhteistyö koulun, terveydenhuollon ja muiden lapsen tilanteeseen liittyvien tahojen kanssa. Turvattaessa sijaishuollossa

asuvien lasten sivistyksellisten oikeuksien toteutumista on yhteistyö koulun ja lastensuojelun välillä hyvin keskeisessä asemassa (Puustinen-Korhonen & Sjöström 2020). Tärkeää on myös eri toimijoiden vastuualueiden selkeyttäminen lapsen koulunkäyntiä järjestettäessä. Koulun tehtävänä on opetuksen järjestäminen, kun taas yksikössä keskitytään tukemaan lapsen koulunkäyntiä muun muassa auttamalla lasta läksyissä ja tarjoamalla lapselle hänen tarvitsemaansa hoitoa ja keskusteluapua.

Koulutuksella on keskeinen merkitys haavoittuvassa asemassa olevien lasten hyvinvoinnille. Peruskoulun suorittaminen on erityisen tärkeää, sillä se vaikuttaa myöhempään kouluttautumiseen ja sitä kautta työllistymiseen ja osallistumisen mahdollisuuksiin yhteiskunnassa (Valtioneuvosto 2019, 163). Opinnäytetyössä kehitetty toimintamalli on siksi suunnattu juuri peruskouluikäisille lapsille. Tulevaisuudessa työelämän vaatimusten kasvaessa myös toisen asteen tutkinnon suorittamisen merkitys korostuu. Toisen asteen tutkinnon suorittamisen edellytyksenä on kuitenkin, että lapsi on peruskoulussa pystynyt hankkimaan sen suorittamiseen tarvittavat valmiudet (Opetus- ja kulttuuriministeriö).

Koulunkäynnillä tuetaan myös lapsen kasvua ja kehitystä, sillä oppiessaan lapsi rakentaa omaa identiteettiään, maailmankatsomustaan ja suhdettaan muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan (Opetushallitus 2014, 13). Sijoitettujen lasten kasvuolosuhteet ovat voineet olla kovin puutteelliset (Heino ym. 2016, 67–70), joten heidän kasvunsa tukeminen on erittäin tärkeää. Käymällä koulua sijoitettu lapsi saa valmiuksia, joita hän tulevaisuudessaan tarvitsee. Mitä enemmän hän kouluttautuu, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on päästä haluamaansa ammattiin ja sitä enemmän hänellä on elämässään vaihtoehtoja. Koulunkäynti antaa sijoitetulle lapselle tietoja ja taitoja, joiden avulla hän voi rakentaa itselleen hyvää elämää.

Jatkossa olisi kiinnostavaa selvittää arviointitutkimuksen menetelmiä käyttäen, miten koulunkäynnin järjestäminen on onnistunut yrityksessä toimintamallin avulla verrattuna aikaan, jolloin selkeää toimintamallia ei vielä ollut. Kiinnostavaa olisi myös vertailla keskenään koulunkäynnin järjestämisen tapoja, joita on käytössä eri lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksiköissä. Mallia voisi myös kehittää vielä lisää yhteistyössä koulun kanssa. Esimerkiksi voisi selvittää sitä, onko opetusta joskus mahdollista järjestää lastensuojeluyksikön tiloissa, jos kouluun meneminen vaikuttaa aiheuttava huomattavia vaikeuksia sijoitetuille lapsille. Pienillä muokkauksilla malli voisi olla sovellettavissa myös eri ympäristöissä. Sitä voisi hyödyntää esimerkiksi järjestettäessä sellaisten lasten koulunkäyntiä, jotka eivät ole sijoitettuna, mutta joilla on suuria haasteita koulunkäynnissä.

Lähteet

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 20.9.2021. Saatavissa https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382

Forsell, M., Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2021. Lastensuojelu 2020. Koronavuosi ei korostunut lastensuojelun tilastoissa – vaikutusten odotetaan näkyvän viiveellä. Tilastoraportti 19/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 11.11.2021. Saatavissa <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142676/tr19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Heino, T., Hyry, S., Ikkäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. Huos-Ta-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 16.11.2021. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Heino, T. & Johnson, M. 2010. Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Hämmäläinen, U. & Kangas, O. (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 266–293. Viitattu 16.6.2021. Saatavissa <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17471/Perhepiirissa.pdf>

Heino, T. & Oranen, M. 2012. Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti – erityistäkö? Teoksessa Jahnukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. E-kirja. Tampere: Vastapaino, 161–183. Lastu-kirjastot.

Hill, M., Höjer, I. & Johansson, H. 2010. Osedd och maktlös. Placerade barn måste garanteras skolgång och utbildning. Socialpolitik 4/2010, 22–25. Viitattu 17.6.2021. Saatavissa <https://www.socialpolitik.com/wp-content/uploads/pdf-utgavor/Socialpolitik4-10.pdf>

Ikonen, R., Hietämäki, J., Laakso, R., Heino, T., Seppänen, J. & Halme, N. 2017. Sijoitetujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 21/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 11.6.2021. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135232/URN_ISBN_978-952-302-903-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kääriälä, A. 2020. Always a Step Behind? Educational and Employment Transitions among Children in Out-of-home Care. Itla Research 2020:1. University of Helsinki. Doctoral dissertation. Viitattu 2.10.2021. Saatavissa <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/317968/alwaysas.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Laakso, R. 2019. "Ne näki musta". Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Raportti 1/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 14.11.2021. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137484/URN_ISBN_978-952-343-267-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 5.10.2021. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 6.11.2021. Saatavissa https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.docx

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Oppivelvollisuuden laajentaminen. Viitattu 6.11.2021. Saatavissa <https://okm.fi/oppivelvollisuuden-laajentaminen>

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020. Viitattu 5.10.2021. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214>

Perusopetuslaki 628/1998. Viitattu 5.10.2021. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Porko, P., Heino, T. & Eriksson, P. 2018. Selvitys yksityisistä lastensuojelun yksiköistä. Työpaperi 21/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 14.11.2021. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136436/THL_TYO_21-2018_korj.111119_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Puustinen-Korhonen, A. & Sjöström, M. 2020. Sijaishuollossa asuvan lapsen sivistyksellisiä oikeuksia vahvistetaan koulun ja lastensuojelun yhteistyöllä. Kuntaliitto. Blogi. Viitattu 1.11.2021. Saatavissa <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2020/sijaishuollossa-asuvan-lapsen-sivistyksellisia-oikeuksia-vahvistetaan-koulun-ja>

Puustjärvi, A. 2017. Koulukuntoisuus / koulunkäyntikyky. Teoksessa Opetus- ja kulttuuriministeriö. Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa. Kehittämisyhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:34, 38–42. Viitattu 1.11.2021. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80629/OKM_34_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Puustjärvi, A. & Luoma, I. 2019. ”Mutta onko tämä lapsi koulukuntoinen?” Koulunkäyntikyvyn arviointi ja tukeminen. Lääkärilehti 3/2019 vsk 74, 114–120. Viitattu 1.11.2021. Saatavissa <https://www.potilaanlaakarilehti.fi/site/assets/files/0/53/18/755/sll32019-114.pdf>

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 9.9.2021. Saatavissa <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Suomen perustuslaki 731/1999. Viitattu 5.10.2021. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelulaitokset. Viitattu 22.9.2021. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset#milloin%20laitoshoito%20on%20tarpeen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Vastaanottokoti. Viitattu 22.9.2021. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/vastaanottokoti>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampereen Yliopistopaino. Viitattu 20.11.2021. Saatavissa https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Viitattu 1.11.2021. Saatavissa https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Viitattu 1.11.2021. Saatavissa https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Valtioneuvosto. 2019. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Viitattu 15.6.2021. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koulunkäynnin järjestäminen – kysymyksiä keskustelun pohjalle

1. Mitä asioita yksikössä tulee huomioida lapsen koulunkäyntiä järjestettäessä?

Miten yhteistyö yksikön ja koulun välillä hoidetaan?

Kuka yksikössä hoitaa lapsen kouluasioita?

Miten muut työntekijät pystyvät seuraamaan lapsen koulunkäyntiä?

Missä kouluun liittyviä papereita säilytetään?

Mitä muita asioita?

2. Miten päivittäinen koulunkäynti järjestetään?

A) Koulunkäynti lapsen omassa koulussa

- kuljetukset
- tuki läksyihin

B) Koulunkäynti lastensuojeluyksikössä

- Kouluajat ma-pe klo _____?
- Omassa huoneessa?

Etänä oman ryhmän mukana	Opettajan antama yksityisopetus etänä	Itsenäisesti yksikössä, tehtävät opettajalta
<ul style="list-style-type: none">• mistä laitteet• miten valvotaan, että on mukana tunneilla• mitä jos lukujärjestyksen mukaiset kouluajat eroavat yksikön kouluajoista• kuka tukee läksyissä• kuka valvoo kokeita	<ul style="list-style-type: none">• mistä laitteet• mitä jos opetusajat eroavat yksikön kouluajoista• kuka tukee läksyissä• kuka valvoo kokeita	<ul style="list-style-type: none">• miten edistymistä seurataan• kuka auttaa uusien asioiden oppimisessa ja tehtävien teossa• kuka valvoo kokeita

C) Edellisten yhdistelmät

Mikä toimii / mikä ei toimi?

Onko muita tapoja järjestää koulunkäyntiä?

3. Mitä tehdään, jos koulunkäynti ei suju?

Kuka tukee opiskelussa?

Tuki koululta?

Tuki yksiköltä?

Mitä jos lapsi ei pysty käymään koulua?

- Mitä tekee sillä aikaa, kun muut ovat koulussa

Liite 2. Toimintamalli

